

Stine Bitsch-Larsen: SVANEVINGER

Erindringsglimt og tanker fra et langt liv

Uddrag fra bogen:

BEGYNDELSEN PÅ EN BESÆTTELSE, 1940

Jeg vågnede tidligt. Det var vel braget der vækkede mig. Jeg kiggede ud ad vinduet, det var tåget og gråt, men nu så jeg omridset af en flyvemaskine. Ikke kun én, men flere der fløj i formation. De dukkede ud af ingenting, og fløj lavt over det flade landskab. Pludselig lettede tågen en smule så jeg kunne se vingen af en nedstyrtet flyvemaskine, der stak op over naboens mark. Og så folk i uniform, der gik rundt og samlede ting og sager op.

Jeg klædte mig på og gik nedenunder i køkkenet, hvor præsten sad og flåede rødspætter, som han havde fanget før det blev helt lyst. Sådan som han gjorde hver morgen.

”Hvad er det med de flyvemaskiner?” spurgte jeg.

”Jeg har lige fundet ud af, at vort land er blevet besat af Tyskland – ja, det har Larsen jo sagt i flere år. Der ville komme en krig mere!” Han så op. I pærens skarpe lys så han bleg og forgræmmet ud. Ingen tvivl om at han havde det dårligt, så det var ikke nu jeg skulle fortælle ham, at jeg havde tænkt mig at køre hjem senere på dagen, og at han var skyld i at jeg ikke kunne holde ud at være der.

Jeg var kommet til præstegården et par uger før. Ved mine forældres mellemkomst var det blevet aftalt, at jeg skulle bo hos deres gode venner og samtidig være til nytte og gavn. Det var der hårdt brug for. Men det var også fordi jeg havde fået lov til at øve mig på lærer Hansens orgel dagligt. Lærer Hansen var organist og ejede et orgel med to manualer og fodpedal. Det var et sjældent instrument.

Efter min præliminæreksamen skulle jeg søge ind på musikkonservatoriet i Århus og få den mellemstore organisteksamen, der krævede fri modulation og pedalspil. Hos lærer Hansen kunne jeg træne i at spille med fødderne, og han havde også tilbudt at undervise mig i modulation. På den måde kunne der spares dyrere undervisningstimer med musikkonservatoriets lærere.

Men jeg følte det var mere end jeg kunne klare også at bo under tag med præsten. Jeg havde ringet hjem til mor dagen før og beklaget mig over hans urimelige udbrud og opførsel og havde foreslået, at det var mor og far, to af hans bedste venner, der tog sig af at tale med ham. Jeg var for ung, jeg kunne ikke. Jeg ville simpelthen ikke være der mere. Men mor havde prøvet at få mig til at bære over med ham og blive for tante Kristiane og børnenes skyld, og også fordi jeg var glad for min undervisning hos lærer Hansen.

Det var til aftenmåltidet dagen før. Vi var tolv til bords. Det var halvdelen af det første hold børn, de ældste boede ikke hjemme mere, og så var der tre fra det næste. Det var tvillingerne på knap to år og deres to søstre på fire og tre. Det krævede struktur at få afviklet måltiderne harmonisk, men det kunne tante Kristiane, især når det gjaldt hendes egne børn. Det var en selvfølge, at alle hjalp til efter evne med at bære ud i køkkenet. Men præsten syntes ikke det gik hurtigt nok. Han langede Rune én på siden af hovedet, så han røg hen ad gangen. Da jeg samlede ham op løb tårerne ned ad kinderne, og jeg vidste at sådan ville det fortsætte. For det var jo ham, der var skyld i farens ulykke.

Det var syv år siden Runes mor døde. Det var ikke kun en ulykke for hendes og præstens seks børn, men endnu mere for faren. Han havde elsket sin kone højt og havde svært ved at fortsætte livet og at fungere som præst bagefter. Gud havde taget hans elskede fra ham. Hvor var den almægtige i ulykken?

Præsten var et pligtmenneske, der var opdraget til at man løber ikke af "pladsen". Han havde fået seks børn med den kvinde, han elskede, og den mindste, Rune, havde kostet hende livet.

Jeg havde holdt meget af tante Ida, og jeg spurgte mor, hvorfor præsten havde gjort hende gravid hele tiden, når hendes helbred var skrøbeligt og blev svagere for hver børnefødsel?

Mor svarede, at Ida ville være småbarnsmor, for hun kunne ikke tænke sig anden tilværelse. Små børn var livets mening for hende. Men efter hendes død blev det en kamp at få passet husholdningen i Præstegården med seks mindreårige børn. Det var let nok at få en husbestyrerinde, men sværere at undgå ægteskab. Når husbestyrerinden havde været der nogen tid, endte det med et krav om at blive gift. Men så havde mor skaffet præsten et sjældent menneske, for Kristiane var hjemmesygeplejerske i vort sogn og elsket og påskønnet af alle. Når hun trådte ind ad døren, var det som om en engel trådte ind. Hun vidste hvad der skulle gøres. Hun sørgede for at den syge blev plejet, men også at familien overlevede. Ingen vidste, hvad hun gjorde, hvor hun fik kræfterne og overblikket fra. Et helt sogn ville savne hende, men hun havde indvilget i at blive husbestyrerinde hos præsten. Det måtte være det bedste, der kunne ske for ham og de seks børn. Det begyndte godt,

og Kristiane fik styr på dagliglivet i den store præstegård. Men skulle blive hos ham og være mor for hans børn, måtte det blive som præstens hustru. Ellers var hun nødt til at rejse.

Mine forældre og jeg var inviteret med til et sælsomt bryllup. Da præsten holdt tale, blev der ikke sagt ét kærligt ord til bruden. Han talte kun om den elskede han havde mistet og om det store tab han havde lidt. Jeg krummede tæer og følte det pinligt, og mor bevarede med besvær sit rolige ansigtsudtryk, men bruden så helt upåvirket ud. Jeg kunne ikke forstå, at hun ikke sturtede grædende ud. Nu havde de seks børn fået en mor, og de næste kom i hurtig rækkefølge, men noget gik galt. Det var i den periode jeg skulle prøve på at være en hjælp i husholdningen og samtidig dygtiggøre mig på lærer Hansens orgel. Men mors gode vilje slog ikke til. Præsten var lukket inde i en situation han ikke magtede, han sov ikke om natten og var konstant irriteret og tabte besindelsen over småting. Jeg kunne se, at han var på randen af sammenbrud.

En dag var den ene af tvillingerne smuttet forbi sin 11-årige søster, som skulle holde øje med de små. Han kravlede op ad hovedtrappen til loftet og møvede sig frem til den åbne luge over bryggerset og faldt fire meter ned på cementgulvet. Et par centimeter fra at ramme den åbne jernlåge. Der fandt jeg ham bevidstløs. Jeg bar ham ind i seng og regnede med som en selvfølge, at lægen skulle tilkaldes. Men nej, præsten nægtede. Det var der ingen grund til.

Det blev simpelthen for meget for mig. Jeg måtte en tur hjem og få tingene snakket igennem. Om ansvar og skyld - og ikke mindst at tale med far om Besættelsen og Tysklands overgreb. Der var god tid til at lufte min forbitrelse og oprør på den lange cykeltur hjem til mine forældres præstegård.

Den kølige forårsvind og lærkesangen gjorde sit og bød mig velkommen.

På hjemvejen så jeg tyske soldater marchere i gaderne i Struer og Holstebro. Nogle fulgte dem i hælene og syntes at glæde sig over deres taktfaste musik

Ved et hegn stak et grønligt papir frem. Jeg kunne se, der med store bogstaver stod "OPROP!" og tog papiret med. Det var underskrevet "DEN TYSKE KOMMANDØR, KAUPISCH".

På en blanding af dårligt dansk og norsk stod der, at "Tyskland ville foregribe et engelsk angreb og med sine Magtmidler selv overta Beskyttelsen av Danmarks og Norges Kongeriges Nøitralitæt og værne den så længe Krigen varer."

I en kiosk havde Ekstrabladet en stor opsats:

"Under disse for vort Fædreland så alvorlige Forhold opfordrer jeg alle i By og på Land til at vise en fuldt ud korrekt og værdig Optræden, da enhver uoverlagt Handling eller Ytring kan have de alvorligste Følger. Gud bevare Dem alle. Gud bevare Danmark.

Christian R. Amalienborg, den 9. April 1940"

På hovedvej 11, der går fra Tønder til Thisted var der tanks og armerede biler. Jeg valgte at cykle ad små veje for at undgå det provokerende syn.

Far var ikke i tvivl om, hvordan vi skulle forholde os. Trods regeringens bløde holdning var han sikker på, at der ville komme en dag, hvor vi som danske var nødt til slå fra os. Han vidste ikke hvornår og hvordan, men indtil da var det bedst, at vi holdt os i ro. Vi skulle være forberedt, men holde os fra at provokere.

Jeg var glad for at komme hjem. At vi regelmæssigt mødtes til en tidlig morgentime var blevet en god vane. Det var en familiepraksis efter mødet med Oxford-bevægelsen nogle år før, og vi havde lært noget om at lytte og tale sammen. Indre protester over mine omgivers nidkære tro fik luft i Kaj Munks forfatterskab. Han satte ord på problemer, der var blevet en del af mit liv. Han satte tingene på spidsen og beskrev kampen mellem Indre Mission og Grundtvigianerne på en fin måde i sit drama "Ordet". Han skrev også morsomt om alvorlige emner, og det greb mig. Jeg var stolt af, at jeg kendte den berømte præst og forfatter. Ti år tidligere som 12-årig blev jeg vikar for mor i Vind kirke som organist, og Kaj Munk skulle vikariere for far. Det var ingen sag at cykle syv km fra præstegården til Vind kirke, spændt på at møde Kaj Munk, men kunne jeg nu gøre det godt nok? Da vi kom ud i våbenhuset efter gudstjenesten, klappede han mig på hovedet og roste mit orgelspil, og det var stort at få et ridderlag fra én som ham. Jeg fortsatte med at uddanne mig på konservatoriet i Århus, og det blev en betagende oplevelse at spille på domkirkeorgelet, da jeg fik min organisteksamen. Det var et tonevæld, der voksede til noget der var større end mig selv.